

A BARÁT ÉS A RABLÓ (Hangjáték)

Írta Heinrich Böll

SZEREPLŐK:

Eugen	Könyvtáros	I. Férfi
Mulz-Milutin	Püspök	II. Férfi
Portás	Plébános	I. Vámőr
Bunz	Özv. Baskoleitné	II. Vámőr
Ágnes	a szobaasszony	I. Ivó
Raimund	Kocsmárosné	II. Ivó
	Egy asszony	

EUGEN Sok érdekes dolog történt velem. Ha mind el akarnám beszélni, sokáig tartana, valamit azonban mégis el kell mondanom. Tizenöt-éves koromig apám teheneit őriztem. Felhajtottam őket a Bajthára, néha október közepéig tartott ez a munkám: a Bajtha, nagy puszta fennsík fönn a hegyekben; ritkásan nő ott a fű s nehezen telik a tehének tőgye, és szegények ott az emberek; sokat ér egy liter tej, a sajt minden kilója pénzt jelent, és voltak évek, amikor még a tél elején is fönt a Bajthán kucorogtam a deszkából és kőből épült kunyhóban, teljesen egyedül, én, a gyermek; süvöltött a szél és arcomba csapta a füstöt, ha tüzet raktam. De volt ott fenn egy még nálamnál is szegényebb valaki: Mulz, a rabló fia, ugyanolyan idős, mint én. Átfázva és rongyosan küszött olykor hozzám, és én már régóta nem féltem tőle, pedig Bunznak, a rablónak a fia volt. Kemény az ősz a Bajthán és hitvány a rabló jövedelme.

(Akusztika-változás. Tűz sistergése hallatszik.)

EUGEN Olyan hallgatag vagy ma, Mulz, egyáltalán semmit sem mesélsz nekem.

MULZ Majd később, Eugen, olyan éhes vagyok.

EUGEN Honnan jössz?

MULZ A városból.

EUGEN A városból és éhes vagy? Úgy gondolom, a városban...

MULZ Igen, bementem a városba. Beküldött az öregem, mert országos vásár volt, és a vásár, tudod, jelent valamit egy rabló számára. Ha szerencséje van az embernek... na igen, tudod már, Néha egy zsíros paraszt kerül útjába...

EUGEN Gyere, add ide a csészédet. Azt hiszem, kész a leves. (A levest kitölti) Kérsz kenyeret?

MULZ Ha maradt.

EUGEN Van itt elég, tessék...

MULZ Köszönöm.

(Akusztika-változás.)

EUGEN Mászor történeteket mesélt Mulz, azok mindent elfeledtettek velem: a teheneket, a hideget, a szél süvöltését. A történeteket apjától és nagyapjától hallotta, vásárokról és rablócsínyekről; de ezen az estén egyet sem mondott el. Evés után cigarettát sodort magának, nekem is átadta a zacskót, aztán szótlánul bámultunk a tűzbe és hallgattuk a szél zúgását. Ilyenkor, tudtam jól, Mulz énekelni szokott. Mulz gyakran énekelt, amikor így kettesben üldögéltünk...

(Akusztika-változás.)

MULZ *(énekel)*

*Mi cséveltük a gabonát az uraknak,
tömlőikbe hordtuk a bort roskadásig,
most a lábunk fájik, ők meg cipőt hordanak
s száraz torkunk elszomjazhat a halálig.*

EUGEN De mért nem mesélsz valamit, Mulz...

MULZ Bosszankodom az öregem miatt. Együtt mentünk be a városba, az országos vásárra; minden jól ment, estére volt két aranyunk rengeteg garasunk és fillérünk, két birkabőrünk és egy nagy bödön zsírunk télire, de az öregem...

EUGEN Mi van az öregeddel?

MULZ Mindent elvitt ahhoz a nőhöz, ahhoz az Ágneshez. Most aztán semmink sincs télire, és Gyertyaszentelő előtt ez volt az utolsó országos vásár. Te... tudod te, mi az a bűnös nő?

EUGEN: Mint nálunk a faluban a Kata, úgy gondolod...

MULZ Igen, olyan, azt hiszem. Mint a Kata, Kata a falutokban. És a Katát mért nevezik ott nálatok bűnös nőnek?

EUGEN *(habozva)* Mivelhogy ő... a plébános mondja... azt hiszem, a férfiakkal.

MULZ Természetesen, a férfiakkal... ezek a bűnös nők...

(Elűzés, akusztika-változás.)

EUGEN Ez volt az utolsó estém Mulzcal: soha többé nem láttam őt, csak apját gyakran, az öreg Bunzot. Azóta ötven év múlt el. Másnap este apám visszavitt a faluba, és a telet úgy töltöttem, mint a többi telet: ettettem az állatokat, segitettem a fejésnél, gyúrtam a sajtot és este a fonószobában ültem. Mint azelőtt minden télen, most is segitettem a plébánosnak a templomban: ministráltam a misén, énekeltem a litániákon, elláttam a sekrestyési teendőket, és a plébános juttatta apám eszébe azt az ötletet, hogy barátnak való vagyok. A plébános tanított latinra, egyháztörténelemre, és két évig nem kellett a tehennel a Bajthára mennem. Amikor aztán tizenhat éves lettem, a városban lévő nagy kolostorba mentem, amelyet Pál atya kormányzott. Ott *(habozva és halkán)*, igen, ott hamarosan nagy tudomány és jámborság hírébe kerültem. Nem voltam még húsz éves, még pappá sem szenteltek, amikor Pál atya azzal bízott meg, hogy segítsen munkájában. Itt találkoztam Bunzcal, Mulz apjával.

(Akusztika-változás, bent.)

PORTÁS Van itt valaki, Eugen testvér, aki sürgősen beszélni szeretne Pál atyával.

EUGEN Te azonban megmondtad neki, hogy...

PORTÁS Mondtam, hogy Pál atya elutazott, testvérkolostorunkba ment látogatóba. De a férfi feltétlenül beszélni akar atyánk helyettesével, azt mondja, nagyon sürgős ügy.

EUGEN Ki az? Ismered?

PORTÁS Mindenki ismeri őt, testvér, Bunz, a rabló az.

EUGEN Bunz? Azonnal megyek... én... vezess hozzá...

(Akusztika-változás.)

EUGEN Már régen nem is gondoltam a Bajthára, sem Mulzra, sem a kunyhóra, sem a szél süvöltésére. Most egyszerre érezni kezdtem torkom mélyén a dohány édes zamatát, a rabló dohányának ízét, és követtem a portás testvért, sőt elébe vágtam és hamarabb ott vol-

tam a fogadószobában, mint ő. Megijedtem, amikor Bunzot meg-
láttam: megöregedett, nagyon öreg lett...

(*Akusztika-változás, bent.*)

BUNZ (*izgatottan*) Köszönöm, hogy ide fáradt, atyám.

EUGEN Nem vagyok atya, Bunz, Eugen testvér vagyok, és pár napig helyettesítem Pál atyát.

BUNZ Egészen mindegy, testvér... itt ez a pénz, maguktól loptam, a kolostor perselyéből. Tegye el, gyorsan!!

EUGEN Mért hoztad vissza?

BUNZ Azt hiszem... én... nem hoztam volna vissza, de... testvér... a (*abbahagyja, majd gyorsan folytatja*) a bűnös nő, Ágnes... hozzá akartam menni ezzel a pénzzel... ő...

EUGEN Ő küldött vissza?

BUNZ Igen, Eugen testvér, (*habozva*) megtagadta tőlem szerelmét, amikor megtudta, hogy honnét való a pénz.

EUGEN Azt mondják, rabló vagy... igaz ez, vagy hazudnak az emberek?

BUNZ Nem hazudnak az emberek, uram, én valóban rabló vagyok.

EUGEN Mióta vagy már rabló?

BUNZ Már harminc éve, uram...

EUGEN És hány éves vagy?

BUNZ Negyven éves, uram.

EUGEN Tízéves korodtól vagy rabló?

BUNZ Igen, uram. Mi mindnyájan rablók vagyunk. Ismeri maga a Bajthát?

EUGEN Nem, nem ismerem a Bajthát.

BUNZ Ott születtem, uram, de a szülőfalum nincs többé: felfalta a nyomor, szétrombolta a szél és a hó. Amikor öt éves voltam, anyám elküldött, hogy vágjak gabonát a parasztok földjéről: ezért három órás utat kellett megtennem, uram, és éppen csak annyit hoztam, hogy két napig futotta a levesbe. Amikor nyolc éves voltam, akkor kellett első ízben segédkezni egy paraszt tehenének a levágásában, éjszaka a mezőn: hideg volt és sok pofont kaptam, mert fáradt voltam és elaludtam, miközben apám a barom bőrét lenyúzta. Tizenkétéves koromban vágtam le először egy paraszt pénzeszacskóját, és amikor tizenhároméves lettem, Murdiába kellett mennem, túl a határon, onnét csempésztük nagy tömlőkben a piros bort; apám meg is kóstoltatta velem azt a bort, és ízlett nekem, uram, nagyon ízlett...

EUGEN És állandóan éhes voltál?

BUNZ Szüntelenül, és senki sem tanított meg dolgozni. A munka, számomra lopást és csempésztést jelentett... és a bor ízlett nekem.

EUGEN És most is éhes vagy?

BUNZ Igen.

EUGEN Nesze, vegyél vissza egy dukátot — abból a pénzből, amit elloptál. A portás testvér ad majd kenyeret, s ha ismét megéhezel, mindig gyere hozzám — és hagyd abba a rablást.

Azt mondtad, hogy jártál Ágneshez, a bűnös nőhöz?

BUNZ Igen, Uram... ha nem volnának bűnös nők, hogyan tudhatná egy szegény rabló, mi a szerelem?

EUGEN Nincs feleséged?

BUNZ Volt, uram... de a mi asszonyaink hamar elhasználnának. Húsz

éves korukra megbetegszenek. Az enyém már régen meghalt, és másikat nem szereztem, mert nem jó a rablónak, ha házas...

EUGEN Ne járj többé a bűnös nőkhöz és hagyd abba a rablást.

BUNZ Köszönöm, testvér... én... én megkísérlem...

EUGEN *(félbeszakítja)* És mi lett Mulzcal, a fiaddal?

BUNZ Maga ismerte a fiamat, Mulzot?

EUGEN Igen, a Bajthát is ismerem. Bocsáss meg, hogy becsaptalak. Sokszor üldögéltünk Mulzcal együtt nálam a pásztorkunyhóban.

BUNZ Hát maga az Eugen... persze, Mulz gyakran beszélt magáról, *(hevesebben)* maga tudja, hogy soha semmit se vittünk el a maga falujának parasztjaitól, sem a maga apjától.

EUGEN Tudom... de mi lett Mulzból?

BUNZ Semmit sem tudunk róla, uram. Egy murdiai csempészútról nem tért vissza, két éve... bizonyára elfogták.

(Akusztika-változás.)

EUGEN Később, amikor visszatért Pál atya, Bunzot magunkhoz vettük a kolostorba. A portás-testvérnek segített fát vágni, begyűjtött a vendégszobák kályháiba és segített a sütésnél. De öreg és beteg volt, és amikor meghalt, megsirattam: ismét éreztem a torkom mélyén a cigaretták ízét, amiket Mulzcal együtt sodortam, a rablódohány édes ízét. Ezt éreztem, míg Simon atya Bunz nyitott sírja fölött mormolta a szertartást; és a testvérek mind csodálkoztak könnyeimben. De már ennek is negyvenöt éve. Meghalt Makarius atya, meghalt Simon atya, és a testvérek engem választottak meg a kolostor előljárójává. Éppen akkor szenteltek pappá, huszonöt éves voltam, és Ágnes, a bűnös nő akkor is még sok férfit tönkretett. Romlóságának a híre mindenhová eljutott, a kolostorunk kapujában siránkoztak az asszonyok, akiknek férjét elcsábította, ott sírtak a gyermekek, akiknek örökségét apjuk Ágnesnél, a bűnös nőnél hagyta. Akkor kegyelemért könyörögtem Istenhez, a testvérek imádságaiba ajánlottam magamat, világi ruhába öltöztem, és meglátogattam Ágnest, a bűnös nőt. Megijedtem tőle, mert nagyon szép volt.

(Akusztika-változás, bent.)

EUGEN Meg kell hagyni, szobád félreeső és elrejtett, de még sincsen egészen az ízlésem szerint. Még félreesőbbnek, még elrejtettebbnek kellene lennie.

ÁGNES Biztosítalak, hogy teljesen el vagyunk rejtve az emberek tekintete elől.

EUGEN Elhiszem, de ez nekem nem elég. Tudnál-e olyan szobába vezetni, ahol biztonságban vagyunk Isten szeme elől is...

ÁGNES *(halkan és nagyon nyugtalanul)* Mit akarsz tőlem?

EUGEN Hogy mered Isten szeme előtt megtenni azt, amit az emberek szemelátára nem mersz megtenni?

(Akusztika-változás.)

EUGEN Akkor Ágnes térdreesett előttem, és sírt, és még aznap elégette ékességeit a piactéren, nyilvános bűnvallomást tett, és vagyonát szétosztotta a szegényeknek. Befalaztatta magát és ezután ott élt cellájában, s mi adtunk neki kenyeret egy kis ablakon át, és adtunk neki vizet és hallottuk fáradhatatlan imádságát:

ÁGNES Te, aki alkottál engem, könyörülj rajtam.

EUGEN Hallottuk ezt sok éven át, de már régen meghalt Ágnes is, és Leo testvérünk látta a nyughelyet, amelyet számára az égben ké-

szítettek. Majdnem ötven évig kormányoztam a kolostort. A Bajthán kolostort építtettem, testvéreket küldtem oda, ők megtanították a rablókat a földművelésre és az állattenyésztésre, és valahányszor a Bajthára gondoltam, vagy ezt a szót hallottam, éreztem a torkom mélyén a rablódohány édes ízének a kaparását. Munkában és imádságban töltöttem a napot és a féléjszakát, tartományunkban sok kolostort alapítottam, erdőket irtattam, falvakat létesítettem, mocsarakat csapoltattam, s messziről jártak oda emberek, hogy lássanak és hallgassák prédikációmat, és mindenki arról beszélt, hogy szent vagyok. Szüntelenül emlegették ezt, és állandóan ismételtették, harminc éven keresztül, míg aztán magam is, anélkül, hogy tudtam volna, szentnek kezdtem magamat tartani. Az emberek között, testvéreim között is magánosnak éreztem magamat a dicséret miatt, amivel elhalmoztak és egy napon, nem tudom már, milyen nap volt, így kezdtem imádkozni:

Uram, mutasd meg nekem ezen a földön azt az embert, aki a legjobban hasonlít rám.

Így imádkoztam hosszú éveken át, minden nap, s egyre erősödött a vágyam, hogy azt az embert valóban megismerjem, mert egyre tovább terjedt szentségem híre, egyre több ember özönlött kolostorunkba, hogy engem lásson és halljon, én pedig mindinkább magánosnak éreztem magam, míg Isten meg nem hallgatta imádságomat.

(Akusztika-változás, kopogtatás a cellaajtón.)

RAIMUND Eugen atya, bemehetek?

EUGEN Sürgős?

RAIMUND Sürgős, azt hiszem, sürgős.

EUGEN Azt hiszed?

RAIMUND Igen.

EUGEN Jöjj be.

(Cella ajtaja nyílik.)

EUGEN Olyan izgatott vagy

RAIMUND Álmodtam.

EUGEN Légy óvatos az álmokkal, testvér, nem mind az Istentől való.

RAIMUND Valamit mondtak nekem álmodban, amit közölnöm kell veled.

EUGEN Velem?

RAIMUND Igen, atyám, egy férfit láttam álmodban. Egy fehér, vég nélküli úton találkoztam vele. Nem volt arca. Éppúgy öltözött, mint mi, de nem volt arca. Megszólítottam, de ő hallgatott, — aztán hirtelen hozzám fordult és így szólt: mondd meg Eugen atyának, hogy azt a férfit, akit keres, Milutinnak hívják és egy Beguna nevű faluban lakik.

EUGEN *(nagyon izgatottan)* Nem mondta, hogy ő kicsoda?

RAIMUND Semmi mást nem mondott, atyám. Előbb többször is kérdeztem, de nem volt arca és semmit sem szólt. Csak annyit tudok, hogy a mi ruhánkat viselte.

Ahogy ezeket mondta, felébredtem és azonnal siettem hozzád.

EUGEN Világos nappal elaludtál és álmodtál?

RAIMUND Igen, bent a cellámban. Fáradt voltam és elaludtam a padlón. De vezekelni fogok. Feláldozom két éjszakai alvásomat, mert világos nappal elaludtam.

EUGEN Igen, most azért kell vezekelned, mert Isten egy kérdésemre a te álmodban válaszolt.

RAIMUND Engedd meg, atyám, hogy megkérdezzem: Te egy Milutin nevű férfit keresel?

EUGEN Én azt az embert keresem ezen a földön, aki legjobban hasonlít rám. Kértem az Istent, hogy mutassa meg, és most általad megtudtam, hogy Milutinnak hívják és egy Beguna nevű faluban lakik.

RAIMUND Nagyon szent ember lehet, ha rád hasonlít.

EUGEN Ne beszélj arról, hogy szent vagyok... Kérlek, hívd ide a könyvtárost. Nem ismerem Begunát. Sosem hallottam ilyen nevű helységről.

(Akusztika-változás.)

EUGEN Nagy örömet éreztem szívemben, előre megszerettem őt, ismeretlenül is. Milutin testvéremet. A könyvtáros elé siettem, együtt mentünk a könyvtárba, és kutattunk mindenféle könyvekben...

(Akusztika-változás, könyvtár)

KÖNYVTÁROS Begenich— Begeno — Begovia — Begroth — Beguna (nagyon élénken) Atyám, megtaláltam a Beguna nevű helységet.

EUGEN Messzire van innét?

KÖNYVTÁROS Bocsánat, előbb meg kell keresnem a térképen. Itt... Murdiában van, atyám, a szomszédos országban, (izgatottan) itt, itt van Beguna, Antonia és Tugra városok közt, ott, ahol a nagy ércbányák vannak.

EUGEN Hány mérföld odáig?

KÖNYVTÁROS Sok mérföld, atyám, kétszáz... De csakugyan el akarsz oda menni, mindenáron?

EUGEN El kell mennem oda, könyvtáros testvér, el kell mennem. Írd fel, milyen úton jutok oda, milyen kolostorok esnek utamba és hol tölthetem az éjszakákat.

KÖNYVTÁROS Felírom, atyám...

(Akusztika-változás.)

EUGEN A testvérek sírtak, amikor elindultam, elkísértek egészen a város széléig, és sok ember jött utánunk. Kértem mindegyik testvér áldását, a legkisebb rangúét, egy parasztlégyét is, aki még diakonus sem volt. Sokan ajánlkoztak, hogy elkísérnek, de én egyedül akartam maradni a begunai úton, egyedül akartam Milutin testvéremmel találkozni: szerettem őt, ismeretlenül is nagyon szerettem őt, s mindennap hálát adtam Istennek a kegyelemért, amit kaptam tőle, hogy megmutatta nekem Milutin testvéremet. Utazásom híre megelőzött, s az utakon mindenféle emberek álltak és áldásomat kérték — a falvak lakói is, de olyanok is, akik poros utakon jöttek oda.

(Akusztika-változás, a szabadban.)

ASSZONY Áldj meg minket, Eugen atya.

EUGEN Honnan jöttök, lányom?

ASSZONY Murdiából jövünk, atyám.

EUGEN És elhagyjátok az országot?

ASSZONY Visszaköltözünk a hazánkba.

EUGEN Hol van a hazátok?

ASSZONY A Bajthán, fenn a hegyekben.

EUGEN De a Bajtha szegény vidék.

ASSZONY Az, szegény, de semmi sem olyan rossz, mint a munka az érc-

bányákban, a piszkos kunyhók, amelyekben laktunk és a részekek durva éneke, amikor éjszakánként az utcákon kóborolnak.

EUGEN Régen úton vagytok már?

ASSZONY Több napja, atyám.

EUGEN És nem jöttetek át egy Beguna nevű falun?

FÉRFI De átjöttünk, egy éjszakát töltöttünk ott. Olyan, mint a többi falu az ércbányák vidékén.

EUGEN Nem találkoztatok ott egy Milutin nevű emberrel?

I. FÉRFI Nem, atyám. Ki az, mivel foglalkozik Begunában?

EUGEN Nem tudom, talán pap.

I. FÉRFI Nem láttuk a begunai plébánost, atyám, csak a házát, szép háza van, mindjárt a templom mellett, ahol az orvos, a bányaigazgató, és a patikus is lakik. Könnyen megtalálhatod, atyám. De, hogy Milutinnak hívják-e nem tudjuk.

(Akusztika-változás.)

EUGEN Este volt, amikor elértem azt az országot, amelyben Beguna van. Országunk vámőrei ünneplőbe öltöztek, kijöttek a vámházból, leterdelték és áldásomat kérték. Száz lépéssel odább volt a murdiai vámház: ott azonban szegényes megjelenésűek, gorombák és elutasítók voltak a vámőrök. Csak egy válaszolt barátságosan, tőle kértem felvilágosítást.

EUGEN Egy kolostort keresek, testvér, ahol éjszakára megszállhatnék és valamit enni kapnék. Itt a közelben kell lennie.

I. VÁMÓR Nincs ennivalód?

EUGEN Nincs.

I. VÁMÓR Hm, kolostor, azt hiszem, van egy Tugrában, de az még három mérföldnyire van innét. Talán a legközelebbi faluba mehetnél inkább, a plébánoshoz.

EUGEN De az egyik testvérem felírta, hogy tíz mérföldre a határtól van egy kolostor, — Szent Helena.

I. VÁMÓR Igen, volt valamikor, de a barátok már évekkal előbb elköltöztek, visszamentek a fővárosba: a püspök visszahívta őket.

EUGEN És hány mérföldet kell gyalogolnom a legközelebbi faluig a plébánoshoz?

I. VÁMÓR Ötöt, atyám. Tessék, fogadd el ezt a darab kenyeret, még több mint egy órát kell gyalogolnod. Bizonyára nem is ettél még ma.

EUGEN Nem ettem.

I. VÁMÓR No, itt van, egy darab kenyér, meg egy korty bor, ha óhajtod.

EUGEN Nagyon, köszönöm.

I. VÁMÓR Új le, itt van a bor is.

(A vámház belsejéből katonadal hallatszik.)

EUGEN Hallottál valamit a Beguna nevű faluról?

I. VÁMÓR Van itt valaki, aki sokáig volt ott csendőr. Halló, Simon, *(hangosabban)* Simon! Gyere már ide.

(Az ének abbamarad)

II. VÁMÓR *(a vámház belsejéből)*: No, mi az? Megint egy asszony, aki rád akasztott egy tömlő bort?

I. VÁMÓR Gyere már ki.

II. VÁMÓR Mi baj? Jó estét!

I. VÁMÓR Ugye, te csendőr voltál Begunában?

II. VÁMÓR Igen, öt évig. Hála Istennek, elkerültem onnan, nyomorult

- fészek, állandóan veszekedés az asszonyokkal meg a részegekkel...
- I. VÁMÓR Kit keresel ott, Begunában, atyám?
- EUGEN Egy Milutin nevű embert.
- II. VÁMÓR Milutin? Olyat nem ismerek. Nálunk nincs ilyen név. Sok mindenféle idegen batyu megfordul errefelé, de Milutin nevezetű emberrel még nem találkoztam. Mi ő tulajdonképpen — a bányánál van?
- EUGEN Nem tudom... talán a plébános... vagy a begunai kolostorban
- II. VÁMÓR Az nem lehet, a plébánost ismerem, Hubertnek hívják, kolostor meg nincs Begunában. *(Nevet)* Kolostor Begunában! Nem semmiféle Milutint nem ismertem ott, de amióta elkerültem onnét, sok idegen költözött oda.
- I. VÁMÓR Reméljük, nem hiába tetted meg a hosszú utat, testvér, Mióta is vagy már úton?
- EUGEN Két hete hagytam el suntori kolostorunkat.
- I. VÁMÓR Te a suntori kolostorból való vagy?
- EUGEN Igen.
- I. VÁMÓR És hogy hívnak?
- EUGEN Eugennek hívnak.
- I. VÁMÓR Eugen... Eugen... hallottátok... akkor te vagy Eugen atya a suntori kolostorból.
- EUGEN Igen.
- I. VÁMÓR Ó, már sokat hallottunk rólad, megtérítetted Ágneszt, a bűnös nőt és szétküldted testvéreidet az egész világra, hogy segítsék a szegényeket. Ha te vagy Eugen atya, kérlek, add ránk áldásodat...
- EUGEN Megáldlak titeket, testvéreim, és köszönöm a kenyeret és a bort.
- (Akusztika-változás.)*
- EUGEN Kis ideig még elbeszélgettem a vámörökkel, majd felkészültem az útra. Késő éjszaka volt már és a kolostorig még hosszú út várt rám. De éppen, amikor indulni akartam, egy kocsi állt meg a vámház előtt. Murdia püspöke ült benne. Hallott tervemről, és elém utazott, hogy üdvözljön.
- (Akusztika-változás, a szabadban.)*
- PÜSPÖK Add rám testvéri áldásodat, Eugenius, szentséged híre Suntorból eljutott egészen Murdia fővárosáig. Hallottam szándékról és örülök, hogy tartományunk határán fogadhatlak. Az egész ország ismeri bölcsességedet, alázatosságodat, Istenben elmerült életedet, és a bűnös Ágnes megtérésének a történetét minden iskolában elbeszéljük a gyermekeknek.
- EUGEN Ne szomorítson meg, főtisztelendőséged, én vagyok a legutolsó az Isten szolgálói között.
- PÜSPÖK *(buzgón)* Azt mesélik, azért vállaltad ezt a hosszú utazást, hogy megkeresd azt az embert, aki legjobban hasonlít rád.
- EUGEN A mese kissé megváltozott, míg főtisztelendőséged füléhez eljutott. Kértem Istent, hogy mutassa meg azt az embert, aki legjobban hasonlít rám, és Raimund testvéremmel álomban közölte annak az embernek a nevét.
- PÜSPÖK Szabad kérdeznem, ki az?
- EUGEN Milutinnak hívják. Az önök országában, Murdiában lakik, Beguna nevű faluban.
- PÜSPÖK Milutin? Sosem hallottam ezt a nevet — és Beguna nincs olyan messzire innét, mint Suntor, ahonnan te jössz. A te nevedét

mégis mindenki ismeri itt, Milutinról azonban még sohasem hallottam. Beguna nem áll valami nagy jámborság hírében. Csúf, piszkos falu, amelyben az erkölcstelenség és iszákosság uralkodik.

EUGEN Főtisztelendőséged ismeri?

PÜSPÖK Ismerem. Hubertus, régi társam ott a plébános. Itt-ott meglátogatom, de állítom, hogy ritkán és nem szívesen teszek eleget meghívásának. Sok idegen lakik ott, különböző vidékekről jönnek dolgozni az ércbányákba. Piszkos kunyhókban laknak, s az Egyház legnagyobb ünnepein is pálinkát isznak és rossz nőkkel állnak össze. Biztos vagy, hogy Begunának hívják azt a helyet, amit neked mondtak?

EUGEN Biztos vagyok benne, de lehet két ilyen nevű helység is...

PÜSPÖK Lehetséges. Ha van ilyen másik, a könyvtárosom meg fogja találni. Mihelyt rezidenciámba érünk, meghagyjuk, hogy nézzen utána. De előbb még más valamit. Más meglepetést szántam neked. Hogy a haszontalan úttól megkíméld magad, rezidenciámba hoztatam három murdiai embert, akik nagy szentség hírében állnak, s meglásd, megtaláljuk Milutint.

(Akusztika-változás)

EUGEN Találkoztunk a három szenttel a püspök rezidenciáján, de egyikük sem volt az, akit kerestem. A püspök nagyon csodálkozott ezen...

(Akusztika-változás, bent.)

PÜSPÖK Egészen megzavarsz, Eugen. Meglátod, hogy senki sem ismeri Milutinodat, a nép pedig szomorkodni fog, hogy országunk szentjeit így lebecsülöd.

EUGEN (bátortalanul) Nem becsülöm le őket, püspök úr. Istent arra kértem, mutassa meg nekem, ki hasonlít rám legjobban, nem pedig arra, hogy Murdia szentjeit mutassa meg. Nem arra kértem őt, hogy szentet mutasson nekem, hanem azt az embert, aki ezen a világon legjobban hasonlít rám...

PÜSPÖK (mosolyogva) És aki hozzád hasonlít, az egyúttal szent is...

EUGEN Sőt, minél távolabb vagyok Suntortól, minél hosszabb és minél fáradtságosabb az utam, annál inkább kételkedem abban, hogy szent vagyok. Vágyódom az után az ember után, akit Milutinnek hívnak és Beguna faluban lakik.

PÜSPÖK De ott nem találod meg.

EUGEN Akkor megkérlek, vezess a könyvtáradba. Talán akad egy másik Beguna nevű helység.

PÜSPÖK Próbáljuk meg. Én azonban igazán nem tudok hinni a te Begunádban.

(Akusztika-változás)

EUGEN Késő éjszakáig ültünk a könyvtárban. Két óra volt, amikor fáradtan aludni tértem testvéreim kolostorában, s nagyon nehéz lett a szívem: másik Beguna nevű helységet nem találtunk, pedig a püspök könyvtárában megvoltak a legújabb térképek, a legjobb lexikonok. Egyetlen könyvben sem találtunk másik Begunát. Amikor másnap reggel elindulásomkor elbúcsúztam a kolostor testvéreitől, néhány testvér arcán gúnyt vettem észre, és elszorult a szívem. Útközben elkerültem a főútvonalakat. Este nem kolostorban szálltam meg, hanem betértem egy faluba, amit utamban találtam.

Fáradt és szomorú voltam, s valaki a sötétben megmutatta a járást a plébániára.

(*Akusztika-változás. Bent, ajtókopogás.*)

PLÉBÁNOS (bentről) Ki az?

EUGEN Egy vándorbarát.

PLÉBÁNOS Miféle vándorbarát. Mióta járnak erre felé vándorbarátok?

Én csak csöcseléket, korhelyeket és iszákosokat ismerek. Hogy hívnak.

EUGEN Eugennek.

PLÉBÁNOS Ne mondd, csak nem te vagy a szentéletű Eugen atya a sunteri kolostorból? Sokat emlegetik mostanában, hogy itt kell úton lennie.

EUGEN Eugen atya vagyok a suntori kolostorból.

PLÉBÁNOS Akkor vagy te vagy a legnagyobb család, aki itt valaha átutazott, — vagy pedig — nos igen — Isten mért rám büntetést!

EUGEN Isten nem mért büntetést Önre.

PLÉBÁNOS Nem bánom, — gyere be. (*Ajtó. Zavart csend.*) Bocsásson meg, atyám de ha tudná, mi megy itt éjszakánként az utcákon... Bocsásson meg, — de elsőnek mindig a plébánosnál kopognak. Lépjen beljebb. Legyen szerencsém, atyám, kérem, itt, a dolgozószobámban. Tetszik tudni, ilyesmi még nem fordult elő, mióta itt plébános vagyok. Még sohasem kopogott barát az ajtómon, pedig húsz éve vagyok itt plébános. Bocsássa meg nyerseségemet. Paptestvéreim látogatását eléggé felismerem, és ha valaki beteghez hív éj-jel, a hangjáról tudom már, hogy falubeli-e avagy idegen, aki be akar csapni. Ismerni kell ezt a népet: csak az itál, meg az asszony, meg a kártya számít, a hétvége csupa veszekedés, de ha valaki haldoklik, akkor igyekeznek, akkor olyanok, mint a bárányok. Tulajdonképpen hová utazik? Már hallottuk, hogy az országban tartózkodik és hogy keres valakit.

EUGEN Begunába igyekszem.

PLÉBÁNOS Beguna a legközelebbi falu, még négy órai út, de mi célból igyekszik oda?

EUGEN Egy Milutin nevű embert keresek.

PLÉBÁNOS Rokona talán?

EUGEN Nem.

PLÉBÁNOS Netán valamelyik testvérét keresi Begunában?

EUGEN Nem.

PLÉBÁNOS Akkor hát kit... szívesen segítenék... megmondaná miért keresi őt Begunában?

EUGEN Isten közölte velem a nevét. Imádkoztam ezért.

PLÉBÁNOS Nem értem. Nem, ezt igazán nem értem...

EUGEN (*nagyon fáradtan*) Több hónapig imádkoztam azért, hogy megtudjam annak az embernek a nevét, aki a földön a legjobban hasonlít rám. És akkor...

PLÉBÁNOS (*harsányan kacag*) Megmondták egy embernek a nevét, aki Begunában lakik. Nem akarom megszorítani, tisztelendő atya, Istent sem akarom megbántani, de hallgasson rám és higgyen nekem: félrevezették. Egyetlen ember sincs Begunában, aki hasonló lenne a szentéletű Eugen atyához, aki csak kicsit is hasonlítana rá, higgye el nekem. Mi itt nyers emberek vagyunk, az igazat mondom. Ismerem Begunát.

EUGEN Gyakran jár ott?

PLÉBÁNOS Gyakran?... Minden harmadik héten ott vagyok, legalább minden harmadik héten, de néha gyakrabban is. S én már húsz éve itt lakom. Elég ez Önnek? Azt tanácsolom, forduljon vissza: csalódás áldozata lett... Hogy mondta az előbb? Hogy hívják azt az embert?

EUGEN *(nagyon elcsüggedve)* Milutinnek.

PLÉBÁNOS Egyetlen Milutint sem ismerek Begunában. Imitt-ámost előfordul ilyen név, ez grúz név, s kevés grúz van erre felé.

EUGEN Én is grúz vagyok.

PLÉBÁNOS Tudom. Az egész kerületben, amelynek esperese vagyok, legfeljebb öt grúz akad. Azok is... na, igen, azok sem számítanak a legjámborabbak közé. Begunában pedig... van azért ott néhány jámbor lélek, minden bizonnyal, a templomlátogatás húsz százalékos és a mi vidékünkön ez elég jó arány. És valóban él néhány igazán jámbor lélek Begunában, végül is nekem ismernem kell őket: ott van például az aligazgató felesége, Annamáriának hívják: mindennap elmegy a templomba, és egyáltalán, jó ember és alázatos szíve van. Igen, aztán meg Heinz, a tanító, ez is jámbor ember, kicsit a szentség hírében is áll, és végül a plébános... de közülük senkit sem hívnak Milutinnek, egyáltalában, a grúzoknak itt nincs jó hírük: mondhatom Önnek, ne sértődjék meg: de gyenge társaság, a legtöbbjük rosszul táplált, nem bírják a kemény munkát, és hamarosan a csavargók közé kerülnek. Megtakaríthatná a begunai utat.

EUGEN *(fáradtan)* Bízom Isten válaszában.

PLÉBÁNOS *(nagyon barátságosan)* Elhíszem, atyám, nem is akarom Önt megszorítani, én minden bizonnyal még arra sem vagyok méltó, hogy a lábát megcsókoljam, nem vagyok szent... de hogy Isten nevezett volna meg egy embert, aki csak egy kicsit is Önre hasonlítana, nem, én inkább azt hiszem, hogy az ördög tette boldondá Önt?

EUGEN Olyan biztos abban, hogy ismeri Begunát?

PLÉBÁNOS Igen, ismerem, persze nem mindenkit, de a jámbor lelkeket mind. Húsz mérföld körzetben minden jámbor lelket ismerek, *(nevet)*. Igazán nincsenek olyan sokan, hogy ne ismerhetné őket az ember.

EUGEN De hogy él-e ott egy Milutin nevű ember, azt nem tudja megmondani.

PLÉBÁNOS Nem tudom megmondani. Lehet, hogy él, de ha él, akkor csak grúz lehet, és a grúzok — ne vegye rossz néven — na, majd meglátja.

(Akusztika-változás)

EUGEN Keveset aludtam ezen az éjszakán. Szívem tele volt szomorúsággal, kétségbeesés gyötört és testem a fáradtságtól összetört. Bocsánatot kértem Istentől, könyörögtem megvilágosításért és a vigasztalás kegyelméért. Leborultam szobám földjére és sírtam, és amikor végre pár percre elaludtam, már derengett a hegyek fölött. Akkor hirtelen egy végtelen fehér úton láttam magam, az út mintha felhőn át vezetett volna, s mellettem haladt egy ember, akinek nem volt arca. Olyan ruhát viselt, mint én, s bár nem volt arca, mégis úgy tetszett, mintha rám mosolyogna. Szóltam hozzá, de nem válaszolt. Egymás mellett mentünk a hosszú fehér úton végig, és ami-

kor hirtelen felém fordult, felismertem Bunznak, a rablónak az arcát, de ez az arc teljesen más volt, mint Bunznak az arca, amelyet ismertem. Leguggoltam az útra Bunz mellett, eléje térdeztem, s akkor láttam, hogy ellenkező irányból embercsapat jön s egyre jobban közeledik. A csapat élén a murdiai püspök menetelt. Arcán semmi fenség sem látszott, egészen sovány és fehér volt a félelemtől. Letérdelt Bunz előtt, s én megijedtem Bunz arcának szigorúságától.

(Akusztika-változás, a szabadban.)

PÜSPÖK Könyörülj rajtam, kegyelmezz nekem.

BUNZ Az egyedüli kegyelem, amit adhatok, az Úr kegyelme.

PÜSPÖK Add azt nekem.

BUNZ Nem tehetem: hét embertől, akikkel az életben dolgoztam, megtagadtam a szeretetet. Az egyik egy cseléd csecsemője volt. Vérébe esett, és a lány kitette őt palotád előcsarnokába. Te az orrodal fintorgattad, s végülis kórházba vitetted, ahol rövidesen meghalt. A másik egy tolvaj volt, aki palotaőrseged parancsnokától ellopta az arany kardbojtját. Nem akadályoztad meg, hogy halálra ne botozzák őrcsapatod katonái. A harmadik, akitől megtagadtam a szeretetet, egy asszony volt, Jadwigának hívták. Háztartásodat vezette...

PÜSPÖK Elcsábította az egyik kanonokomat!

BUNZ Te a kanonokot, aki magához akarta őt venni, amikor teherbe esett, egy távoli plébániára száműzted, Jadwigát pedig elkergetted. Kiűzted az utcára, s egy elvonuló sereg kíséretéhez került. Nemsokára azután nyomorultul elpusztult valahol az útszélen. A negyedik...

PÜSPÖK Ó, kímélj meg, kímélj meg!

BUNZ Én nem azért vagyok itt, hogy elítéljelek, hanem csak azért, hogy felfrissítem az emlékezetedet. A csecsemő fog téged elítélni, a tolvaj, Jadwiga, a szolgálód. Julius diákonus és a többi három, aki közben eszedbe jut még. Emlékszel rájuk?

PÜSPÖK Julius diákonust azért büntettem meg, mert túl sokat beszélt a szentírás egyik verséről: szegényeknek hirdetik az evangéliumot. Veszélyesnek látszott, amit mondott.

BUNZ Sok olyan dolog látszott neked veszélyesnek, ami veszélytelen volt és sok veszélytelennek, ami veszélyes volt. A te urad óvatossága egészen másfajta, s akik fölötted ítélkeznek, irgalmasabbak, mint te voltál. Menj tovább: mind a heten várnak rád.

(Akusztika-változás.)

EUGEN Így láttam álmomban, sok ember vonult el Bunz előtt: köztük királyok, szerzetesek, katonák, üzletemberek és lerongyolódott alakok, mindet figyelmeztette bűneikre, mielőtt tovább vonultak, s amikor a menet végetért, belenéztem Bunz szigorú arcába, félelem fogott el, de Bunz rámmosolygott és így szólt:

BUNZ Ne légy türelmetlen, kicsi Eugen, a férfit, akit keresel, Milutinnek hívják és a Beguna nevű faluban lakik: holnap az esti órákban találkozol majd vele.

EUGEN Felébredtem, s újra az az öröm lepte el szívemet, amit akkor éreztem, amikor először hallottam Milutin testvéremről. Felkeltem szobám földjéről, tiszta vízben megmosakodtam, letérdeltem és hála adtam Istennek az álmomban kapott felvilágosításért. A plébá-

nos háza még csöndes volt. Egy papírdarabra írtam köszönetemet, és csendben elhagytam a házat. Útközben találkoztam egy emberrel, aki éppen Begunába tartott.

(Akusztika-változás, a szabadban.)

II. FÉRFI Kár, van egy ember a falunkban, aki sört szállít Begunába. Magával vihette volna a kocsiján. Barát Ön?

EUGEN Igen.

II. FÉRFI Pap?

EUGEN Igen.

II. FÉRFI Ritkán jár errefelé barát. Mindig csak a plébánost látjuk. (Rövid hallgatás után.) Nem szeretjük őt, ő sem szeret minket. Ha igazgatóval találkozik, övig leemeli a kalapját, ha mesteremberrel, akkor a melléig, ha szatóccsal, épp csak megemeli, s ha közülünk valakivel, csak ujjával megböki, s hozzá szigorúan ránk néz és kiabál: megint berúgtál, mi? Kiabált-e már a plébános igazgatóval az utcán: részeg vagy megint, mi? Mert azok is berúgnak, s a plébános tud róla. De mit keres maga Begunában?

EUGEN Egy embert, akit Milutinnak hívnak. Ismered?

II. FÉRFI Milutin? Milutin?

(Akusztika-változás, halk, majd egyre erősödő kocsmai lárma. Közben a kocsmárosné susogva):

KOCSMÁROSNÉ Milutin! Hé. Milutin! Ébredj már fel!

MILUTIN-MULZ Igen. Mi baj?

KOCSMÁROSNÉ Játsszál valamit, ember, nem azért fizetek, hogy aludj, az embereknek inni kell, menj, játsszál!

MILUTIN (játsszik és énekel.)

Grúz vagyok én, rabló fia,
a jó bort igen szeretem,
hegedülök, énekelek,
a zsebmetszés a kenyerelem.
Tehenet lopni jól tudok,
gyomrom mégis sokat korog,
szűk koszt a száraz gabona,
bocsáss meg, szép Szűz Mária.

KOCSMÁROSNÉ Hagyj föl a Szűz Máriáddal. Nem isznak az emberek, ha ilyet hallanak. Valami vidámat énekelj. Rajta! Énekelj!

MILUTIN (énekel)

Jochen Brütt egyszer egy éjszaka
munkából hamarabb ment haza,
a neje feküdt az ágyban, — az ágyban,
de sajna, nem egymagában,
Jochen testvére is ott feküdt,
így ketten voltak az ágyban.
Bizony nagy baj, ha az asszonyok
a szívük nagyon kitarják.
A férjük mellett van a helyük,
szeresse kiki a párját!

KIÁLTÁSOK Tovább, Milutin, tovább!

MILUTIN

Nem dühöngött, nem is ordított,
„Kelj fel” halkán ennyit mondhatott,
a kését övéből kihúzta,

*és egyszerűen leszúrta.
Bizony nagy baj, ha az asszonyok
a szívük nagyon kitárják.
A férjük mellett van a helyük,
szeresse kiki a párját!*

KIÁLTÁSOK *(nevetés, taps)* Sört Milutinnek... pálinkát Milutinnek...
Egy kört mindenkinek, a számlámra, Milutin, énekeld el a dalt a
szegény parasztokról!

*Mi csépeztük a búzát a gazdagoknak,
tömlőikbe hordtuk a bort roskadásig,
most a lábunk fázik, ők meg cipőt hordanak
a száraz torkunk elszomjazhat a halálig... (Ajtó.)*

(Hirtelen csend, lélegzetfójtó hallgatás.)

KOCSMÁROSNÉ *(bátortalanul)* Keres valakit, atyám?

EUGEN *(nagyon halkán)* Voltam a plébánosnál, a polgármesternél, csak-
nem minden házban, de senki sem tudott semmit arról az ember-
ről, akit keresek. *(Még halkabban.)* Csak most jutott eszembe, hogy
Mulz egyik formája a Milutinnek: nálunk az anyák Mulznak neve-
zik gyerekeiket, akiket Milutinnek kereszteltek.

(Csend.)

MILUTIN *(aki lassan közelebb jön)* Te csak azt tudtad, hogy annak ide-
jén Mulznak hívtak, itt azonban Milutinnek nevezem magam. En-
gem keresel?

EUGEN Igen, hosszú utat megjártam, hogy veled beszélhessek.

MILUTIN Azonnal, Eugen?

EUGEN Azonnal Mulz, ha lehet.

MILUTIN Nem lehet, Eugen. Ezek nem engednek el, azért fizetnek, hogy
énekeljek, és ha nem énekelek, nem isznak.

EUGEN És meddig kell énekelned?

MILUTIN Amíg mind haza nem mennek, lehet, hogy későn, Eugen, mert
ma fizetést kaptak. Nagyon sietsz?

EUGEN Már nem, szívesen várok. Éjfél utánig kell várnom?

MILUTIN Jóval éjfél utánig, kicsi Eugen...

EUGEN Mért mondod azt, hogy kicsi Eugen, mint valamikor az apád?

MILUTIN Így mondom én mindenkinek, aki nem olyan rossz mint én...:

I. IVÓ No, most már gyere, Milutin, gyónni reggel is gyónhatsz...

II. IVÓ Hagyd őket békében, nem látod, hogy régóta ismerik egymást?

MILUTIN Jobb, ha most elmész, Eugen, nincs itt semmi keresnivalód.

Várj meg a lakásomon, vagy van már más szállásod?

EUGEN Nincs más szállásom. Te hol laksz?

MILUTIN Az özvegy Baskoleitnénél. Ott kérdezd meg, melyik a szobám,
téged beenged. És biztosan megvárj ám!

EUGEN Biztosan megvárlak.

KOCSMÁROSNÉ *(hevesen)* Gyerünk, Milutin, énekelj, kezd újra. Min-
den dalt, amit csak ismersz. Hallani akarnak valamit az emberek.

MILUTIN *(énekel)*

Grúz vagyok én, rabló fia,

(Lassan elhalkul, akusztika-változás.)

EUGEN Mulz szobája egyszerű volt: benne egy ágy, asztal helyett egy
láda, székek nem voltak, és a falon egy szög a hegedű számára. A
szög mellett az Isten anyjának kicsiny képe felfüggesztve. A kép
valamikor elszakadt, de Mulz ragasztópapírral megfoltozta. Levet-

tem a falról, megcsókoltam, mert ez Milutin testvéremnek a képe volt, a kis Mulznak a képe, akivel együtt kucorogtunk fönt a Bajtán. Sem a püspök, sem a plébánosok, sem a jámbor lelkek nem ismerték őt. Bár minden idegen volt számomra, mégis a suntori kólostorban lévő cellámra emlékeztetett, és amíg néhány percig ott tartózkodtam, igazán a saját cellámba képzeltem magam.

(Akusztika-változás, vendéglő, énekkar kísérő énekével aláfestve, amely halkán, de érthetően énekel egy verset, mialatt Baskoleitné, a szobaasszony határozott hangja hallatszik.)

SZOBAASSZONY Készítettem valami harapnivalót. Biztosan éhes... tehát először is egyik rendesen. Nem tudom, mit akar Milutintól, egyáltalán nem is akarom tudni, de mondok egyet: ne tegyen ellene semmit: ő még sohasem tett rosszat. Ó, mit is mondok, rosszat, ez az ember olyan, mint valami szent. Nem... nem szégyenlem kimondani. Ha én elmondanám, amit még senkinek se mondtam el...

EUGEN Mondja el.

SZOBAASSZONY Ez mindent elajándékoz a gyerekeknek: a gyerekeket ugye, nem kérdezte meg, amikor Milutint kereste? Pedig akármelyik gyerek megmondta volna, hol lakik. Egyesek kicsit bolondnak tartják, mert mindenét szétosztja, és ha ideje engedi, a gyerekekkel megy sétálni. De én hiszem, amit hiszek, hogy ez félig szent. A plébános nem szívesen veszi, hogy mindig együtt van a gyerekekkel, mivelhogy sokáig börtönben ült.

EUGEN Börtönben is ült?

SZOBAASSZONY Nem tudta? Tíz évet ült, s tíz évig járt a bányába dolgozni... és már húsz éve van nálunk...

EUGEN És senki sem ismerte őt!

SZOBAASSZONY Senki sem ismerte. Mondom magának, csak kevesen vannak a faluban, akik nem ismerik, de magát éppen azokhoz küldték. Nem hiszem, hogy a plébános tudná a nevét...

EUGEN Nem tudja a nevét. Ezt mondta csak: nem ismerek névszerint minden szemét népet.

SZOBAASSZONY Úgy! És ő, a plébános, ezt nem mesélte el, hogy ebből a szemét népből valaki, még pedig Milutin, kitanítottatta a fiamat? Pap akart lenni, a Julius.

EUGEN Julius?

SZOBAASSZONY *(sírva)* Sajnos nem sikerült a dolog. Ellentétbe került a püspökkel a beszédei miatt, és később, ... később... elzülött és tönkrement. Többé semmit sem hallottam róla: valahol katonára lehet. Pedig már diákonus volt. Ó, mennyit mesélhetnék, itt mindenki tudja: hogyan jött egy hölgy kocsival, és itt a szobában térdre esett Milutin előtt és úgy hálálkodott...

EUGEN Semmit sem hallottam erről.

SZOBAASSZONY Nem fogja elhinni... pedig ez az igazság: itt térdelt, sírt, hálálkodott Milutinnak, mert ő...

EUGEN Mit tett érte?

SZOBAASSZONY Azelőtt rabló volt, ezt talán maga is tudja, s a hölgy annak a rablóbandának kezeibe került, amelynél Milutin volt. S amikor azok ártani akartak neki, megmentette a szegénytől. Szép fiatal asszony lehetett. Titokban kiszabadította, és sok pénzt adott neki. Nagy öröm volt a faluban, mikor a hölgy itt járt: az összes pénzt visszahozta Milutinnak, s ő pedig... mit gondol, mit csinált

a pénzzel? Szétosztotta... itt a faluban minden szegény ördögnek adott, igen, erre volt képes, a Milutin... mondom magának, sohasem ártott senkinek, Milutin jó ember...

(Akusztika-változás.)

EUGEN Mialatt Milutinra várahoztam, hosszan elgondolkoztam a mondáson: sokan élnek gyűlöletben, akik azt gondolják, hogy szeretetben élnek, és sokan azt gondolják, hogy gyűlöletben élnek, akik szeretetben élnek. Mivel Milutin nem jött, elaludtam, s amikor hosszú, mély álomból felébredtem, besütött a nap a szobámba, és ott ült előttem az ágy szélén Milutin...

(Akusztika-változás, bent.)

MILUTIN (hallkan) Egész éjszaka azon töprengtem, miért tetted meg ezt a hosszú utat, hogy engem meglátogass...

EUGEN Kértem az Istent, hogy mutassa meg azt az embert, aki ezen a földön a leginkább hasonlít rám és a te nevedet nevezte meg...

MILUTIN (bosszúsan) Azt kell hinnem, hogy gúnyolódsz velem...

EUGEN Bocssáss meg, de ilyet én nem teszek, mert...

MILUTIN Hallgass! Ne mondj semmit. Nekem mindegy, miért jöttél. Örülök, hogy itt vagy. Egyébként mindig szerettelek volna viszontlátni, mert szép volt... valamikor ott fent a Bajthán... amikor együtt üldögtünk, este... akkor... emlékszel még?

EUGEN A dohányod...

MILUTIN A dohány, amit a Bajthán szívunk... Szereted még? Csinálok belőle egy cigarettát...

EUGEN Azóta se szívok.

MILUTIN Akkor szíjj most velem. Akarsz?

EUGEN Igen... adj egyet...

MILUTIN Ízlik?

EUGEN Nagyon, ízlik.

(Akusztika-változás.)

EUGEN Ízlett, az első cigarettát, amit ötven év után szívtam, s életemben az utolsó: újra éreztem a rablódohány kellemes kaparását mélyen a torkomban. Nem sokat beszéltem Mulzcal. Fáradt volt, nem sokára lefeküdt és elaludt. Én pedig bejártam az egész piszkos falut, beszélgettem az emberekkel, és szívem szomorú lett, mert sok ember szerette Begunában Mulzot, noha neve nem terjedt túl azon a tíz utcán, ahol Beguna szegényei laktak. Engem viszont, bár csaknem mindenki ismert, úgy látszott, nem szeretnek. Magammal akartam vinni a kolostorba Milutin testvéremet, de este az emberek összefutottak a ház körül, a gyerekek kiugráltak piszkos ágyukból és jöttek szakadó ingben özvegy Baskoleitné háza elé, s Mulz rámosolygott és bocsánatot kért. Eltávoztam a faluból, mellékutakon lopóztam vissza Grúziába, és suntori testvéreim arcán is láttam a gúnyt, mikor hazaértem, mert megelőzött a hír, hogy csalódtam. Senki sem értette meg, hogy nem ért csalódás. Visszavonultam egyik kolostorunkba fönt a Bajthán, hallgattam, mint ifjú koromban, a szél süvöltését, néztem a tehenek sovány tőgyét, és életem hátralévő részét imádságban töltöttem és elmélkedtem ezen a mondáson: sokan gyűlöletben élnek, akik azt hiszik, hogy szeretetben élnek, sokan azt hiszik, hogy gyűlöletben élnek, akik pedig szeretetben élnek.

Csanád Béla fordítása